

NÁLEZY KERAMIKY Z DEVÍNA

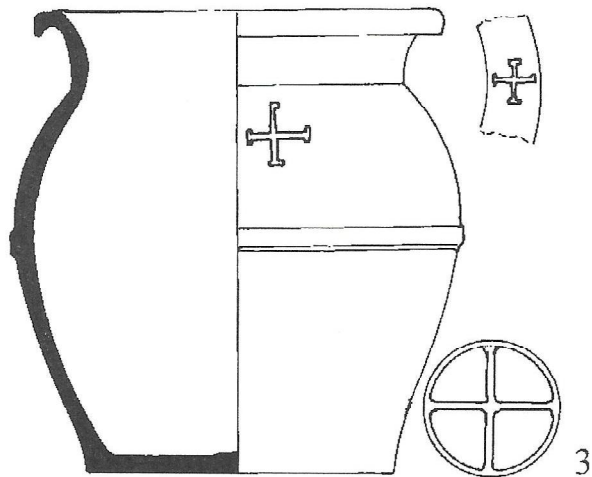
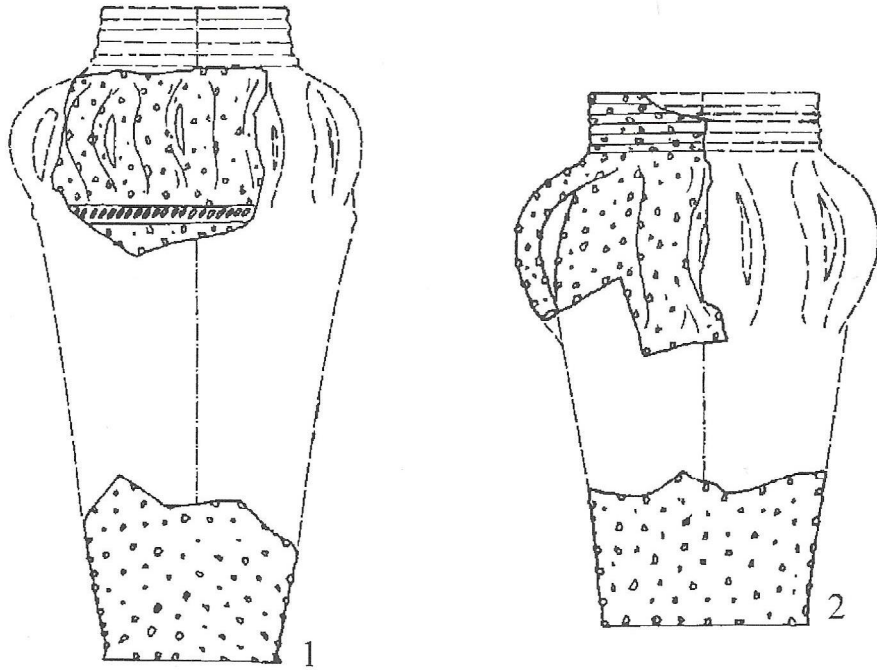
VERONIKA PLACHÁ - JANA HLAVICOVÁ

Počas dlhoročných archeologických výskumov v oblasti Devína sa získalo množstvo nálezov keramiky od praveku až do 19. storočia. V našom príspevku sa budeme venovať nálezom z obdobia od 11. – 18. storočia.

Prvé, aj keď veľmi skromné písomné pramene, ktoré sa zmieňujú o hrnčiaroch pochádzajú z obdobia, keď sa začali združovať v cechoch. V matrike devínskej fary sú záznamy, v ktorých sa hovorí, že v dôsledku trhových možností odbytu výrobkov remeslá na Devíne v rokoch 1565 – 1720 prosperovali napriek bezprostrednej blízkosti Bratislavy. Zásluhu na tom mal najmä jeden z majiteľov hradu, gróf Andrej Báthory, ktorý od cisára Maximiliána vymohol právo usporiadať jarmoky a trhy. Jarmoky boli v Devíne povolené dva razy v roku, a to 8. septembra na sviatok narodenia Panny Márie a 24. apríla na deň sv. Juraja. Týždenné trhy bývali každú nedeľu po bohoslužbách. Toto právo Leopold I. rozšíril a upravil v prospech mestečka Devín.

Hrnčiarsky cech na Devíne zaujímal osobitné miesto. Kedy vznikol sa nevie. Správa o ňom sa nachádza v kanonickej vizitácii z roku 1781 v súvislosti so spievanou cechovou omšou, ktorá sa konala na deň sv. Floriána, patróna hrnčiarov. Na tento cech sa nezachovala okrem výrobkov žiadna pamiatka. V tridsiatych rokoch sa históriou devínskych cechov zaoberal Václav Janouch, ktorý spomína mená posledných štyroch majstrov: Pištelku, Rohricha, Neubauera a Weissa. Vo farskej matrike z roku 1720 sa mu podarilo zistiť deväť mien hrnčiarskych rodín: Juraj Kapler, „Figulissa“ Berghoffer, Michael Pruner, „Vidua et Figulissa“ Margita Helzl, Ján Glos, Matej Bogner, Andrej Wagner, Ján Bissenbeck, Ján Spangler. Hrnčiarski majstri zamestnávali tovarišov aj učňov. Podľa domácej tradície majster so svojimi pomocníkmi vyrobil ročne 70 000 až 80 000 kusov nádob, ktoré sa predávali nielen v Devíne, ale lodníci ich rozvážali po Dunaji aj na vzdialené trhy. Hlinu si majstri dovážali z Rakúska, pretože bola výbornej akosti a vyrovnala sa stupavskej. Devínske hrnčiárstvo zaniklo v roku 1908.

Nálezy z 11. – 13. storočia sú pomerne chudobne zastúpené. Do tohto obdobia patria najmä fragmenty hrubostenných masívnych zásobníc. Ich materiál obsahuje vo väčšom množstve prírodnú tuhu. Povrchová, červená farba sa vytvorila z veľmi tenkej vrstvičky plavenej hliny nanesej na základný materiál pred vypálením. Hrúbka stien sa pohybuje okolo 2 cm. Podobné masívne zásobnice nájdené na Morave datuje J. Mackerle do začiatku 11. storočia po rok 1200. Zhodné nálezy z historického jadra Bratislavy a z hradu Devín pochádzajú z horizontov 12. – 13. storočia.

Obr. 1 Devín. Loštické poháre a hrniec z hrobu 200/87

Z areálu hradu sa zachovalo veľmi málo celých neporušených nádob z tohoto obdobia: z objektov osady v dolnej časti hradiska, je to malý, masívny krčah s uškom a výlevkou sivovej farby a neporušený hrniec bledo-béžovej farby s tromi kolkami z hrobu 200/87 nájdený na juhovýchodnom návrší hradiska na včasnostredovekom cintoríne (obr. 1: 3). Zachovali sa aj fragmenty hrubostennej keramiky kuželovitého tvaru oranžovej farby, zdobené na vnútornej strane črepu hlbokými rýtými vlnovkami vo viacerých radoch. Možno predpokladať, že ide o súčasť krbu alebo pece zachovanej v obydlí spomínanej osady pod juhovýchodným návrším hradiska.

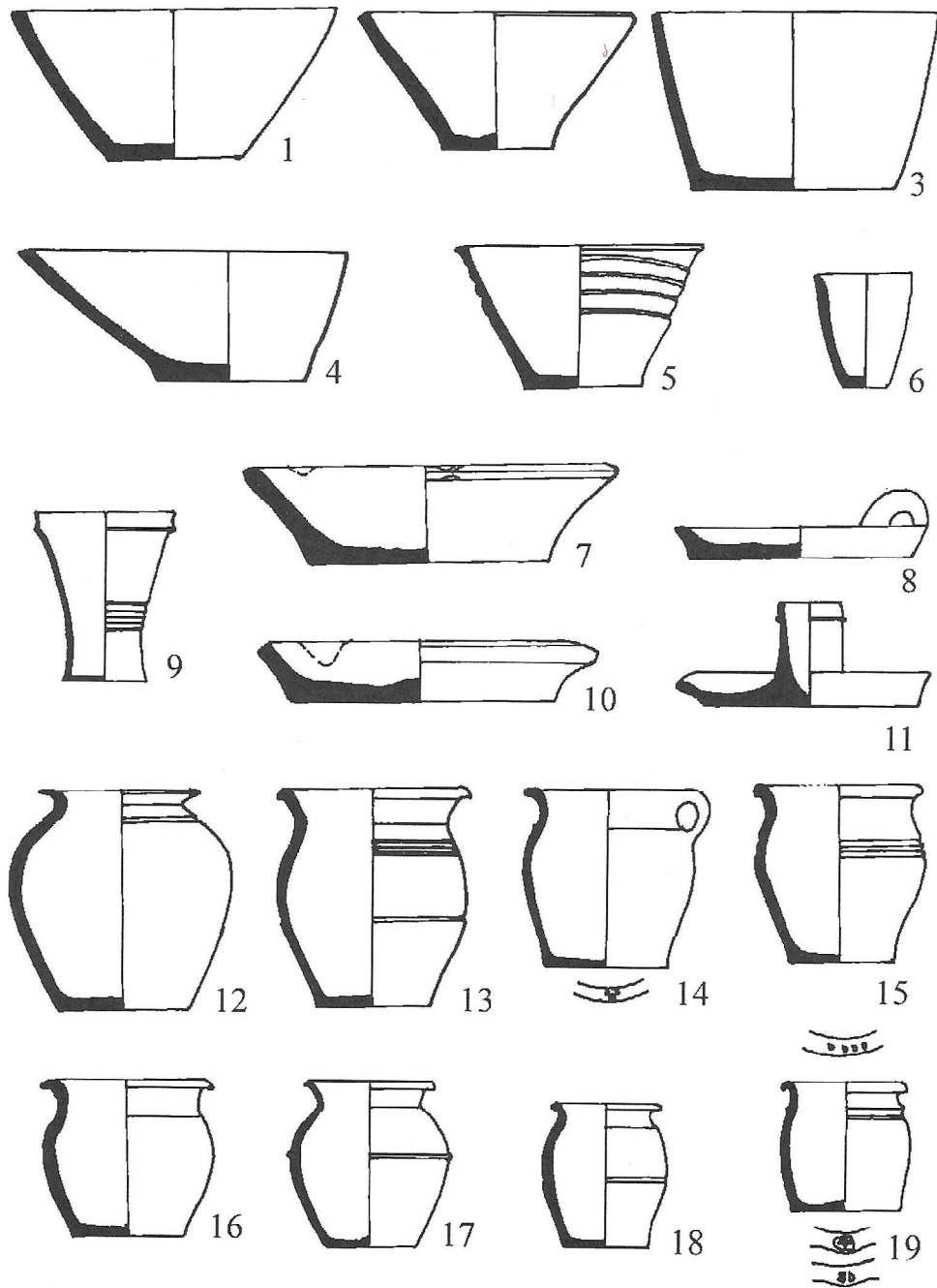
Najviac nálezov stredovekej keramiky patrí k obdobiu gotiky (15. storočie) a druhú najbohatšiu skupinu tvorí mladšia, prevažne polievaná keramika zo 16. – 18. storočia. Obe skupiny obsahujú všetky základné typy kuchynskej (hrnce, pokrievky, trojnožky, zásobníce) a stolovej keramiky (krčahy, poháre, misky, flaše, taniere). Kachliarska keramika je zastúpená hrncovitými a komorovými kachlicami. Komorové sú reliéfne zdobené.

K hrncovitým nádobám patria predovšetkým bezuché hrnce vajcovitého, súdkovitého alebo amforovitého tvaru s najväčším vydutím spravidla v hornej tretine. Ústie majú pomerne široké, okraje sú variabilné – zrezané, hranené, gambovite zosilnené a pod. Pod okrajom sa vyskytuje užší alebo širší obvodový žliabok, plastické rebierko oddeľujúce telo nádoby od hrdla a pod. (obr. 2: 12–19).

K stolovej keramike patria tzv. gotické poháre. Väčšinou sa zachovali iba ich úlomky, najmä najpevnejšie spodné časti, vyrobené z jemne plavenej hliny, zvonivo vypálené. Sú štíhle, tenkostenné s malým dnom a esovité profilovaným telom v rozličných veľkostiach. I. Holl v nich vidí určitú náhradu za sklenené poháre. Na základe dobre datovateľného sprievodného materiálu z Budínskeho hradu rozoznáva ich určité vývojové fázy. Do 14. storočia, keď sa začína tento typ keramiky objavovať, zaraďuje poháre väčších rozmerov 11 – 15 cm vysoké, s prehnutým okrajom, so širšími ryhami na tele, ktoré sa smerom k nôžke plynulú zužujú (obr. 2: 9). Tvorili predlohu pre menšie poháre s tenšími stenami. V 15. storočí je viditeľný ich ďalší vývoj. Okraj je profilovaný, nôžka je výraznejšia, často býva strechovite rozšírená. Poháre z Devína svojimi tvarmi patria ku keramike z 15. storočia.

Výraznou skupinou gotickej keramiky, ktorá sa na Devíne vyskytuje iba vo fragmentoch sú tzv. loštické poháre charakterizované povrchom pokrytým pluzgierikmi (obr. 1: 1,2). Nazývajú sa podľa náleziská v Lošticiach na severnej Morave. Všeobecne sa ujalo ich delenie do dvoch základných skupín. Prvá predstavuje štíhle poháre s okrajom v tvare okružia, druhú tvoria štíhle poháre opatrené vencom úšok na podhrdlí. Dosiaľ sa nevie presne stanoviť počiatok ich výroby. Predpokladá sa, že to bolo v druhej polovici 14. storočia. I. Holl sa domnieva, že loštické poháre, ktorých doteraz najbohatšiu zbierku má kráľovský palác v Budíne, sa sem importovali za vlády kráľa Mateja od druhej polovice 15. storočia až po jeho koniec. V 16. storočí sa už nálezy loštickej keramiky v Maďarsku neobjavujú. Tento typ keramiky je zaujímavý aj svojou variabilitou. Niektoré poháre mali aj veko, išlo pravdepodobne o kusy, ktoré sa robili na objednávku. S takýmito sme sa na hrade nestretli. Loštické poháre sa zrejme importovali na Slovensko z Moravy.

Zvlášť zaujímavú skupinu tvoria už na pohľad esteticky pôsobiace krčahy. Sú štíhle i robustné, veľké i menšie, s rovným, ostro zrezaným okrajom opatreným výlevkou a masívnym pásikovým uchom, ktoré je niekedy zdobené zárezmi (obr. 4: 1–5).

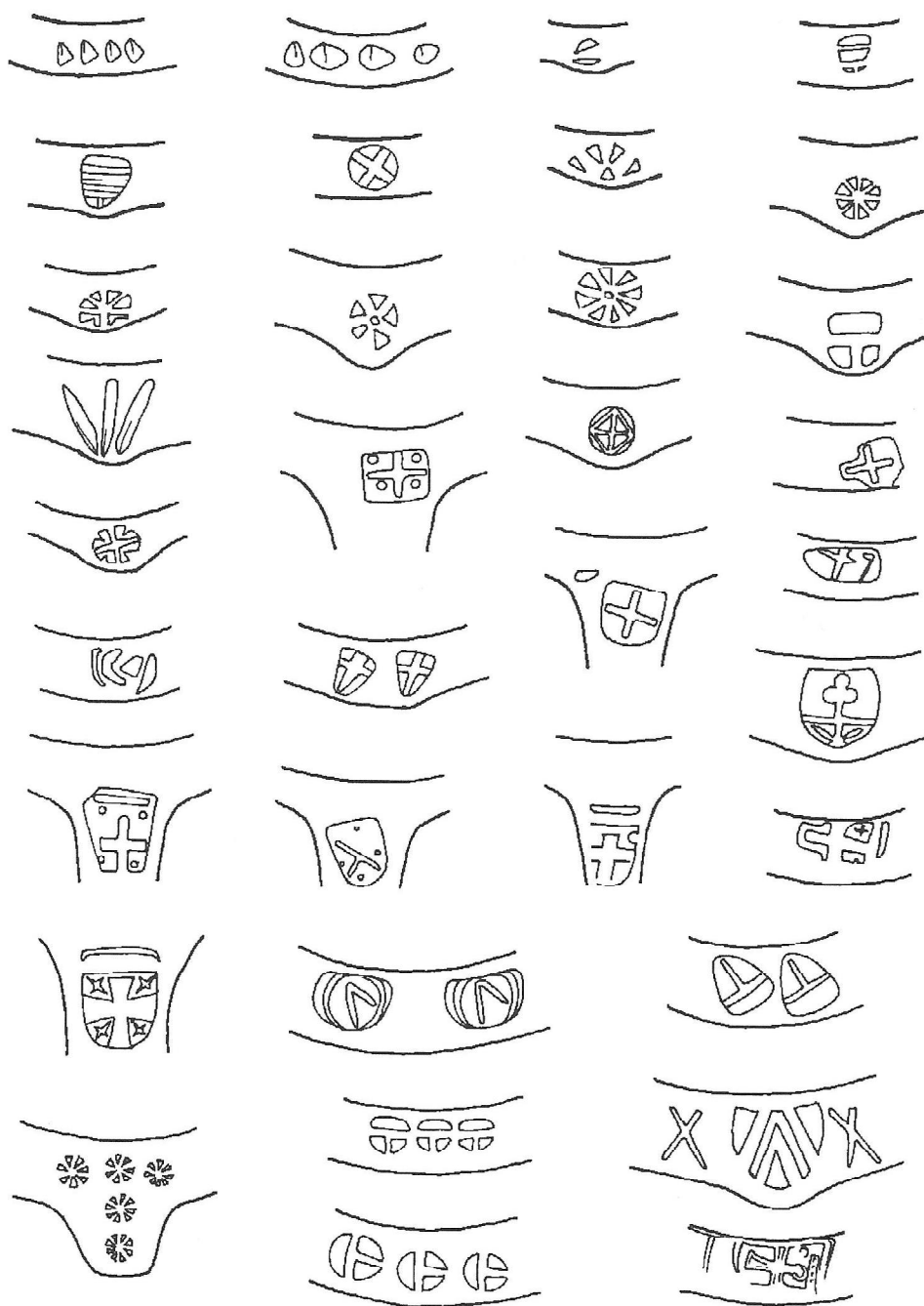

Obr. 2 Devín. Gotická keramika

Bohatá je aj zbierka hlinených pokrievok zvoncovitého alebo tanierovitého tvaru s vyťahnutým okrajom. V strede majú držadlo v tvare masívneho profilovaného gombíka (obr. 4: 7,9). Zachovali sa aj menšie i väčšie dvojuché misy, pomerne hlboké a misky na troch nôžkach s držadlom, ktoré slúžili na varenie na otvorenom ohnisku (obr. 4: 8,10).

Mnohé z nádob sú opatrené značkou, resp. kolkom. Takáto keramika je na juhozápadnom Slovensku menovite v Bratislave a jej blízkom okolí veľmi rozšírená. Vo všeobecnosti sa predpokladá, že značka (kolok) je znakom výrobcu alebo hrnčiarskej dielne. Tento názor zdieľajú domáci aj zahraniční bádatelia, ktorí sa touto problematikou zaoberajú ako B. Polla, B. Egyházy-Jurovská, A. Vallašek, I. Holl, A.W. Moltheim a iní. Rozdielne názory sú však v delení značiek. B. Polla a B. Egyházy-Jurovská navrhujú pridržiavať sa pri dclení značiek dvoch základných skupín. Rozoznávajú značky vrezané a vtlačené. Odôvodňujú to skutočnosťou, že ide o dvojaký technologický postup, ktorý sa od seba podstatne odlišuje. Tohoto názoru sa pridávajú i zahraniční bádatelia (I. Holl, A.W. Moltheim, M.D. Matei, V. Nekuda a ďalší). Iný názor má A. Vallašek, ktorý delí značky podľa zložitosti obrazcov na jednoduché a zložené. Rezané a prstom vtlačené jamky zaraďuje medzi tzv. jednoduché. Značky robené kolkom – typáriom považuje za zložené. B. Polla nesúhlasí s týmto delením a odôvodňuje to tým, že značky vo forme jamôk sa radia medzi značky vtlačené teda najjednoduchšie, ktoré mohli predchádzať značkám zhotoveným kolkom – typáriom. Zárezy po dĺžke celého ucha, či samostatne alebo v ohraničenom páse považuje skôr za výzdobu uška, nie za výrobné hrnčiarske značky. Na nádobách často nachádzame i značky vo forme písmen, ktoré sa tiež zaraďujú medzi značky vtlačené. Dá sa celkom reálne predpokladať, že značky s písmenami sú monogramom majstra alebo majiteľa hrnčiarskej dielne. Podobne ako B. Polla i A. Vallašek konštatujú, že značky s monogramom sú mladšie. S týmto názorom je možné súhlasiť. V devínskom materiáli sa doteraz zistilo 34 rôznych typov značiek (obr. 3). Pri ich porovnávaní s materiálom publikovaným W. Moltheimom, I. Hollom, V. Nekudom, A. Habovštiakom a A. Vallaškom sa zdá, že bádatelia vychádzajú z triedenia W. Moltheima a len ho dopĺňajú a rozširujú o nové nálezy kolkov, ktorých variabilita sa určite v budúcnosti ešte rozrastie. Na základe doterajšieho pozorovania a porovnávaní je možné povedať, že stredoveký hrnčiar značkoval keramiku predovšetkým na okraji a pri koreni uška, stretávame sa však i so značkami na tele i dnách nádob. Na jednom výrobku sa niekedy vyskytuje i viac značiek rovnakého typu, ale aj viacerých napríklad pri vrezanej značke je aj značka vtlačená. V roku 1431 viedenská mestská rada vydala nariadenie, v ktorom sa hovorí, že značkovať sa má iba tuhovaná keramika. V devínskom súbore sa však vyskytujú značkované aj také hlinené výrobky, ktoré v základnom materiáli nemali tuhu a ani neboli tuhované. Pri porovnávaní devínskeho značkovaného keramického materiálu s bratislavským sa dospelo k týmto poznatkom: Jednoduché devínske značky v počte štyri pozostávajú z obdobných prvkov ako bratislavské, ale každá „devínska“ značka sa v niečom líši, či už množstvom jednotlivých prvkov alebo uložením a orámovaním. Ide o zárezy rôznej veľkosti i počtu, ktoré vytvárajú jednoduché, najčastejšie geometrické obrazce a odtlačky prstov (obr. 3).

Zložitých kolkov sa v devínskom materiáli zistilo doteraz 30. Sú to komplikovanejšie obrazce v štvorovom, kruhovom, oválnom aj štvorcovom poli. Najčastejšie sa vyskytuje motív kríža v rôznych obmenách a kombináciách s inými geometrickými prvkami i rôznymi sekundárnymi znakmi, motív kvetov a kolky v tvare písmena „T“. Pri porovnávaní oboch už spomínaných skupín kolkov je podobná situácia ako pri jednoduchých. Prvky oboch

Obr. 3 Devín. Značky keramických výrobcov

skupín sú približne rovnaké, líšia sa však ich zoskupením, veľkosťou, orámovaním a počtom (obr. 3). Totožné sú jedine kolký v tvare písmena „T“. Týmto písmenom sa najpravdepodobnejšie označovali keramické výrobky Tullnu, ako uvádza vo svojej štúdii A. Vallašek. Písmeno „T“ sa totiž vyskytuje v erbe mesta od 13. storočia. Tieto kolký by mohli byť dokladom importu kolkovanej keramiky na území Devína (obr. 3).

Medzi zaujímavé nálezy kolkovanej keramiky možno zaradiť nádobu nájdenú v hrobe 200/87 na cintoríne z 11. – 12. storočia. Ide o celú nepoškodenú na kruhu robenú hrncovitú nádobu so širokým ústím, opatrenú tromi kolkami v tvare kríža. Jeden kolok je na vnútornej strane okraja, druhý v hornej tretine tela a tretí na dne hrnca v kruhovom políčku. Farba črepu je béžová. Nevie sa, či bol tento ojedinelý kus špeciálne vyrobený ako súčasť hrobového inventára, ale je isté, že je doteraz najstaršou kolkovanou nádobou na hrade (obr. 1: 3). Nie je známe, kedy sa začala na Devíne keramika kolkovať. Môžeme však predpokladať, že to bolo v rovnakom čase, ako na iných stredovekých lokalitách. Tak, ako uvádza A. Vallašek vo svojej štúdii, značkovanie keramiky súviselo s obchodom. Keramika dostala „akostný“ znak, ktorý musel byť zrozumiteľný tak príslušníkovi určitého remesla, ako aj trhovému sudcovi. Potom sa už mohol tovar predávať. Takéto značkovanie sa robilo i v iných remeslách, čo potvrdzujú viaceré písomné pramene v Archíve mesta Bratislavy.

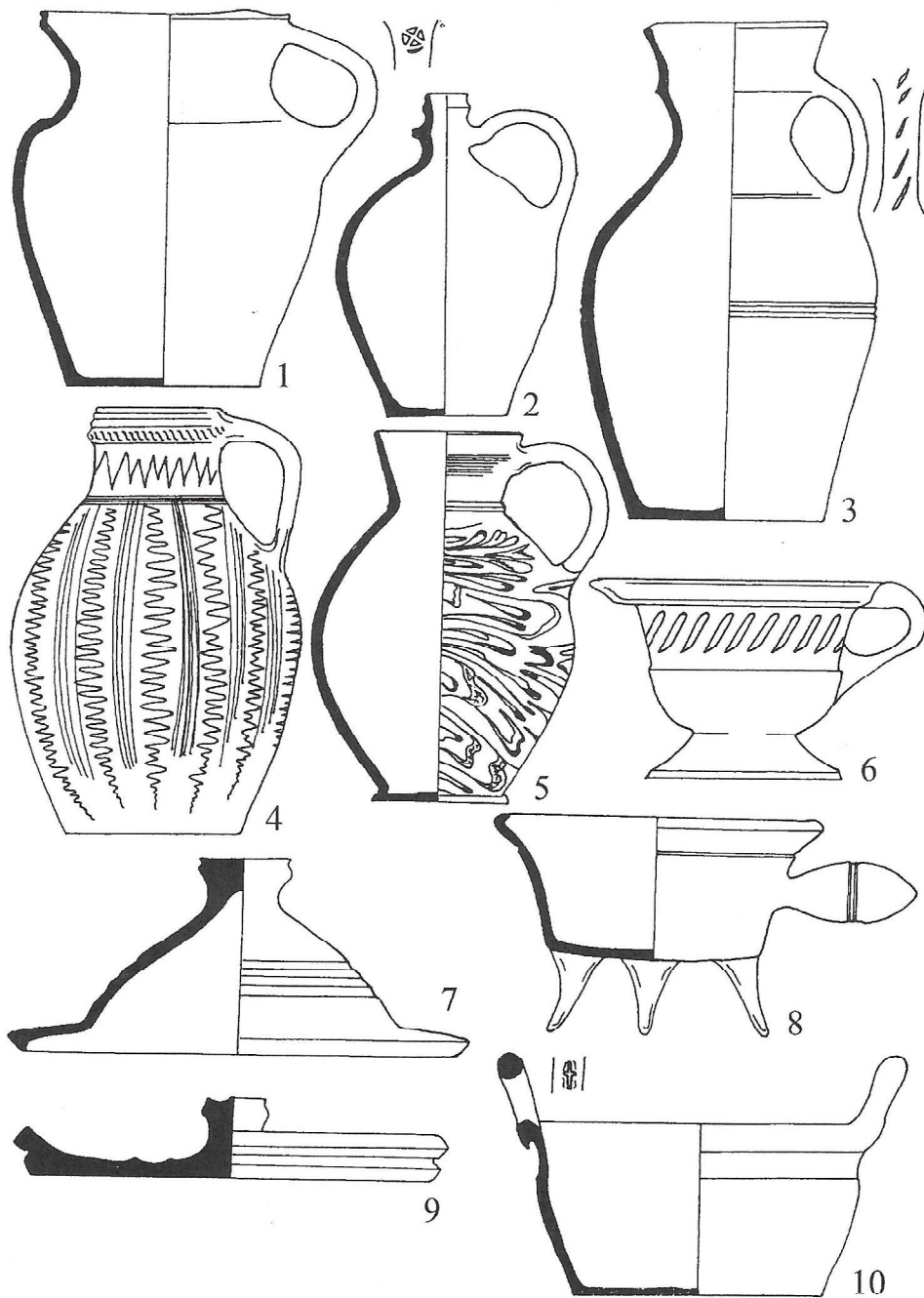
Ďalším typom keramiky zastúpeným v devínskej zbierke sú kahance a svietniky. Kahance sú nízkostenné miskovité nádoby so zosilneným, dovnútra vtiiahnutým okrajom. Bývajú opatrené jednou, tromi, dokonca až piatimi výlevkami, v ktorých horel knôt. Sú vyrobené z jemne plavenej hlíny s prímiesou sludy, do zvonivá vypálené, bledosivej i sivej farby s tmavším odtieňom. Dná mali rovné. Niektoré boli opatrené uškom. Rozmery dna sa pohybujú v rozpätí od 7, 9 cm – 10 cm, priemer ústia od 9 cm – 12, 8 cm. Tieto osvetľovacie telesá sa používali v 13. – 15. storočí (obr. 2: 8).

Svietniky majú tvar misky s výlevkou, sú formované podobne ako kahance, rozdiel je v tom, že sú opatrené dutým valcom vysokým 3,5 cm – 5 cm o priemere asi 2 cm, do ktorého sa nastokla sviečka. Je pravdepodobné, že svietniky sa vyrábali vo väčšom množstve až v neskorom stredoveku, keď sa sviečkárstvo vyvinulo ako samostatné remeslo (obr. 2: 11).

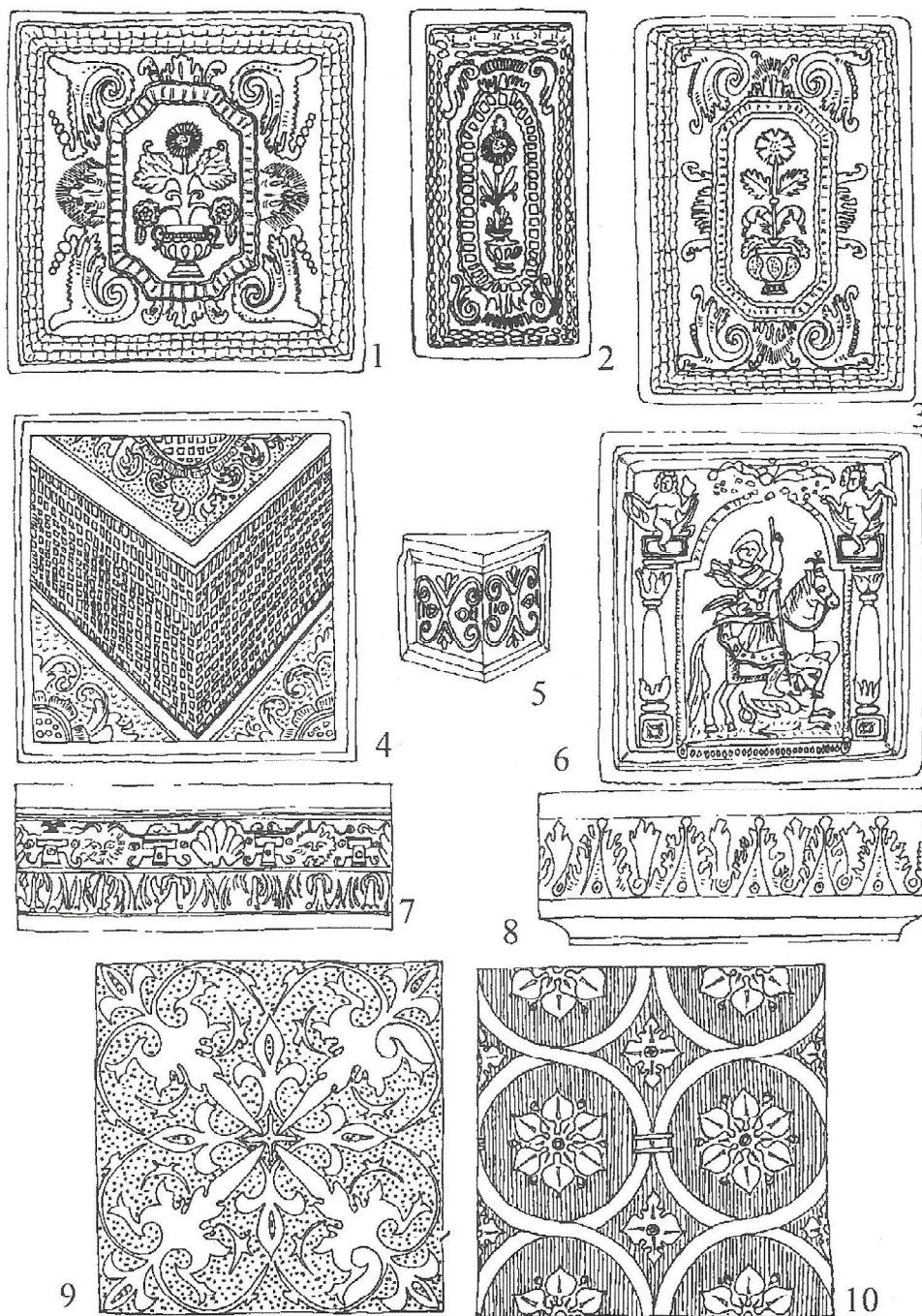
Na prelome 14. – 15. storočia sa v interiéroch meštianskych domov, kláštorov, hradov a panských sídel objavujú kachľové pece, ktoré nahradili kamenné otvorené krby. Na Slovensko sa dostávajú vplyvmi z Čiech, Nemecka, Rakúska a Maďarska. Najstaršie kachlice sa datujú do polovice 14. storočia. Je pravdepodobné, že v tomto období sa prvé kachľové pece objavili aj na Slovensku. Na hrade Devín sa začali stavať až v súvislosti s mohutnou výstavbou, ktorú tu realizovali páni z Gary.

Kachlice získané výskumom na hrade Devín sa môžu rozdeliť na miskovité vyrábané na hrnčiarskom kruhu a na komorové, vyrábané pomocou foriem. Sem radíme aj kachlice štítové, rimsové (obr. 5: 7,8, obr. 6: 6) a nárožné.

Miskovitých kachlíc sa zachovalo pomerne veľa aj v neporušenom stave. Ústie majú sformované do štvorca alebo trojuholníka, zriedkavejšie do obdĺžnika. Kachlice tohoto druhu sú bez dekorácie okrem prípadnej ozdobnej úpravy, ktorá sa nachádza na zvislej hrane nárožnej kachlice. Táto ozdoba pozostáva prevažne z hlineného pletenca, hlineného valčeka s tordovaním alebo z jamiek vtláčených do skosenej hrany surovej kachlice. Sú vyrobené prevažne z piesčitej hlíny sivej a béžovej farby bez polevy. Hoci sa radia medzi kachlice

Obr. 4 Devín. Keramika zo 16. – 18. storočia

Obr. 5 Devín. Kachlice so zelenou glazúrou

staršieho typu ich výskyt pretrváva veľmi dlho, čo dokazujú najmä etnografické poznatky, preto nie sú sami o sebe spoľahlivým datovacím prostriedkom (obr. 2: 1–5).

Samostatnú skupinu tvoria komorové kachlice, ktorých výroba bola podstatne zložitejšia. Používali sa pri nej hlinené alebo drevené formy alebo boli priamo modelované. Keďže kachlice sú hrubostenné potrebovali na kvalitné vypálenie silnejší žiar. Typy bez polevy sú sivej, tmavosivej alebo červenej farby. Na hrade sa zachovali iba vo fragmentoch. Ich výzdoba má rastlinné, zvieracie, architektonické i figurálne motívy. Rastlinný ornament je zastúpený palmetami, štylizovanými ružicami, rôznymi popínavými rastlinami. Architektonická výzdoba pozostáva z kružieb, vlysov napríklad vajcovca a iných štylizovaných architektonických prvkov. Táto výzdoba sa nachádza prevažne po obvode, v strede sa zachovali časti tiel zvierat (lev alebo jeleň) v heraldickej polohe. Našlo sa aj niekoľko fragmentov figurálne zdobených kachlíc, ktoré majú po obvode výzdobu pozostávajúcu z geometrických alebo rastlinných prvkov. Z figurálnej výzdoby v strede kachlice sa zachovali iba zvyšky neidentifikovateľných postáv. Niekoľko fragmentov je opatrených pri okraji i zvyškami gotického miniskulového nečitateľného nápisu. V tomto fragmentárnom materiáli sa zachovalo najviac masívnych okrajov.

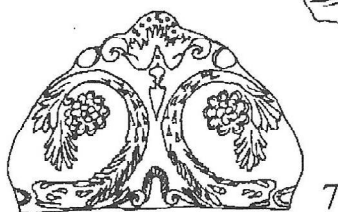
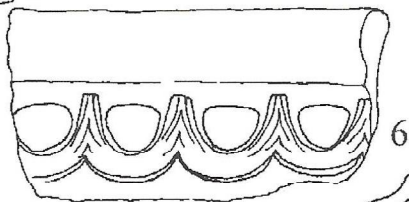
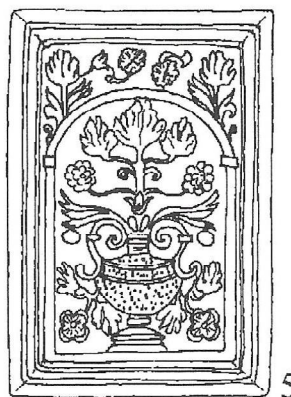
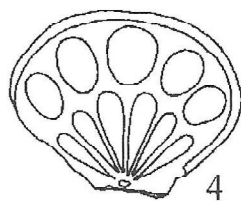
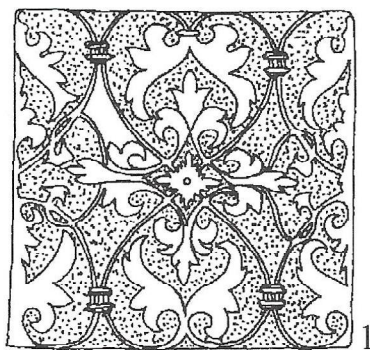
Podstatne bohatšia a ucelenejšia je zbierka mladších komorových kachlíc opatrených glazúrou zelenej farby. Zachovalo sa z nich viac neporušených alebo doplnených kusov s prednou stenou štvorcového alebo obdĺžnikového tvaru. Ich výzdoba pozostáva najmä z rastlinných motívov – ružíc, palmiet, popínavých rastlín (obr. 5: 1,2,3, obr. 6: 3,5). V niektorých prípadoch sa rastlinný ornament strieda s geometrickým (obr. 5: 4, obr. 6: 1).

Jediným zachovaným figurálnym námetom je postava sv. Juraja sediaceho na koni, držiaceho kopiju a zabíjajúceho draka. Postava je umiestnená v nike, po jej stranách sú stĺpy so štylizovanou hlavicou. V horných dvoch radoch je znázornené sediace nahé dieťa s roztvorenými rukami držiace drapériu. Rekonštrukciu kachlice uľahčila skutočnosť, že sa našli fragmenty z viacerých exemplárov, ktoré sa navzájom dopĺňali. Motív sv. Juraja sa vyskytuje pomerne často (obr. 5: 6).

K ojedinelým nálezom patrí fragment kachlice s postavou Ježiša Krista. Zachovali sa dve tretiny postavy, do detailov vypracovaná tvár a pravá ruka so vztýčenými dvomi prstami. Okolo hlavy je svätožiara. Odev je riasený. Na renesančných kachliciach bola postava Krista zrejme vďačným námetom. Témy ako posledná večera, Kristus v predpeklí, Kristus pred ovčincom, ukrižovaný Kristus sa objavujú častejšie v rôznych obmenách. Takéto námety sa objavujú na kachliciach z Prahy (nálezy z chrámu sv. Víta, zo Starého mesta, z Pražského hradu a pod.). Postava Krista na kachlici z hradu Devín pravdepodobne patrí k námetu Poslednej večere. Možno tak usudzovať podľa fragmentu analogickej kachlice nájdenej v chráme sv. Víta na Pražskom hrade.

Štítové kachlice v neporušenom stave sa zachovali iba dve. Majú polkruhovitý tvar, okraj je zdobený poloblúčikmi. Motívy výzdoby sú odlišné. V strede prvej kachlice je váza, v jej okolí štylizovaný rastlinný motív. Po oboch stranách vázy je znázornený orol s roztvorenými krídlami (obr. 6: 8). Druhá kachlica je zdobená iba rastlinným motívom, zvyraznené sú popínavé rastliny stočené do venca (obr. 6: 7). Z rohových kachlíc sa ako neporušená zachovala iba jedna. Je pomerne malá, opatrená zelenou polevou. Obe predné steny sú ornamentálne zdobené (obr. 5: 5).

Okrem spomínaných nálezov sa v zbierke nachádza i menšie množstvo fragmentov polychrómovaných komorových kachlíc. Zaujímavé sú motívy výzdoby na dvoch z nich.

Obr. 6 Devín. Kachlice so zelenou glazúrou

Na jednom je hlava medúzy, na druhom štylizovaná postava leva, z ktorej sa zachovala iba horná časť. Strieda sa tu viacfarebná glazúra (žltá, hnedá, zelená, tyrkysová a sivá). Obdobné polychrómované komorové kachlice sa našli pri archeologickom výskume kaštieľa na Hutníckej ulici v obci Devín a majú figurálnu výzdobu. Nie je vylúčené, že tieto výrobky môžu byť importované.

V renesančnom kachliarstve 16. a 17. storočia prežívali všetky dávno známe formy kachlíc, len ich tvar alebo formát sa čiastočne menil alebo prispôboval okolnostiam. Motívy figurálne, zoomorfné i vegetačné sa i naďalej používali na ozdobu kachľových pecí, prispôbovali sa však vkusu doby. Prestali sa znázorňovať postavy svätcov a namiesto nich sa objavujú svetské motívy ako alegórie cností, nerestí, svetadielov, živlov, časté boli aj portréty významných súčasníkov, filozofov, vládcov a pod. Vegetačný motív sa postupne menil na štylizovanú ornamentálnu výzdobu pripomínajúcu vzory orientálnych kobercov (obr. 5: 9,10). Heraldické motívy už nezaberali tradičný priestor erbového poľa, ale vyplnili celú čelnú plochu kachlice. Badateľný je i technický pokrok renesancie a to najmä v použití viacfarebných glazúr evidentne oživujúcich viditeľné plochy kachlíc, ktoré boli v predchádzajúcich dobách jednofarebné, najčastejšie zelené. Menia sa nároky na obytné priestory, najmä na ich zariadenie, mení sa vkus i móda. S týmto súviseli i nové požiadavky na vykurovanie obytných priestorov a zdokonaľovanie vykurovacieho systému, čo si vyžiadalo i tvorbu nových kachlíc. Objavujú sa ďalšie nové motívy a ďalšia variabilita vo farebnosti i veľkosti.

K súboru nálezov z Devína patrí aj technická keramika, ktorá bola pomocným náčiním pri technických procesoch. Sem možno zaradiť tégliky, ktoré slúžili pri tavení rudy a pri pretavovaní kovov. Tieto nádoby mali hrubšie ohňovzdorné steny, vyrobené z hlíny premiešanej tuhou. Tvar téglika bol pohárový, s ústím formovaným do trojhranu (obr. 2: 6). Ich časový výskyt je široký, sú známe už v dobe laténskej. Nálezy z Devína možno zaradiť do 14. – 16. storočia.

Tento stručný prehľad bohatej kolekcie keramického materiálu z Devína nielenže obohacuje zbierky Mestského múzea v Bratislave, ale dopĺňa poznatky o vývoji keramiky na Slovensku.

LITERATÚRA

- HOLČÍK, Š. 1976: Stredoveké kachlice na Slovensku. Zborník SNM 70, História 16, s. 91n.n.
HOLČÍK, Š. 1974: Stredoveká kachliarska dielňa v Banskej Bystrici. Zborník SNM 68, História 14, s. 175–193.
HOŠŠO, J. 1983: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. Archeologia historica 8, s. 215–232.
JANOÚCH V. 1937: Děvínske cechy. Bratislava. Časopis pre výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi 11, 4, s. 311–407.
JERŠOVÁ, M. 1960: Príspevok k dejinám hrnčiarstva a keramiky na Slovensku. Historické štúdie 6, s. 311–319.
KOHUTIAROVÁ, E. 1978: 7. dejín Devína od 16. storočia. Vlastivedný časopis 27, 4, s. 172–175.
KRASKOVSKÁ, E. 1948 – 1949: K otázke datovania stredovekej keramiky. Historica Slovaca 6–7, s. 135–153.

- POLLA, B. – EGYHÁZY-JUROVSKÁ, B. 1975: Stredoveké pamiatky hmotnej kultúry z archeologických výskumov na Devínskom hrade. Zborník SNM 69, História 15, s. 97–168.
- SPRUŠANSKÝ, S. 1960: Príspevok k dejinám hrnčiarstva a keramiky na Slovensku. Historické štúdie 6, s. 311–319.
- SPRUŠANSKÝ, S. 1968: Príspevok k dejinám bratislavského hrnčiarstva. Zborník SNM 62, História 8, s. 77–113.
- VALLAŠEK, A. 1970: Stredoveká kolkovaná keramika z Bratislavy. Študijné zvesti AÚ SAV 18, Nitra.

DIE KERAMIKFUNDE AUS DEVÍN

VERONIKA PLACHÁ – JANA HLAVICOVÁ

Im Laufe der langjährigen archäologischen Grabungen in der Gegend von Devín wurde eine große Menge an Keramikfunden von der Vorzeit bis zum 19. Jahrhundert gewonnen. Dieser Beitrag befasst sich in Kurzem mit den Keramikfunden vom 11.–19. Jahrhundert. Sehr spärliche Schriftquellen mit Erwähnungen über die Keramikhersteller – Töpfer, stammen aus der Zeit, als sie sich in den Zünften zu vereinigen begannen. Wann die Töpferzunft in Devín gegründet wurde ist nicht bekannt, doch sie nahm hier eine besondere Stelle ein. Die Berichte davon finden wir in der kanonischen Visitation aus dem Jahre 1781 im Zusammenhang mit einer gesungenen Zunftmesse, die am Tag des Hl. Florian, Patron der Töpfer, stattgefunden hat. In der Pfarrmatrik aus dem Jahre 1720 blieben 9 Namen von Töpferfamilien erhalten. Nach einer heimischen Tradition erzeugte man pro Jahr 70 000 bis 80 000 Stück Gefäße. Die wurden nicht nur in Devín verkauft, sondern auch von den Schiffern längs der Donau zu den entfernten Märkten gebracht. In Devín wurde die Keramik auf den Jahrmärkten verkauft. Einen großen Verdienst an deren Entstehung hatte einer von den Burgeigentümern, Graf Andreas Báthory, der vom Kaiser Maximilian das Marktrecht erwirkte. Die Jahrmärkte fanden zweimal im Jahr statt, u.z. am 8. September – Mariä Geburt und am 24. April – Tag des Hl. Georg. Die Wochenmärkte waren jeden Sonntag nach dem Gottesdienst. Dieses Recht erweiterte und regelte Leopold I. Die Töpferei in Devín erlosch im Jahre 1908.

Die Funde aus dem 11. – 13. Jahrhundert sind relativ arm vertreten (Abb. 1: 3). Die meisten Funde der mittelalterlichen Keramik stammen aus dem 15. Jahrhundert, aus der Gotik-Periode und dann erscheint vorwiegend die Keramik mit Überzug aus dem 16. – 18. Jahrhundert. Beide Gruppen enthalten alle Grundformen der Küchenkeramik (Töpfe, Deckel, Dreifüße, Vorratsgefäße) und Tafelkeramik (Krüge, Becher, Schalen, Flaschen, Teller) (Abb. 2: 3). Eine interessante Gruppe von gotischer Keramik, die in Devín nur in Fragmenten vorkommt, sind die sog. Lošticer Becher (Abb. 1: 1, 2). Zahlreich ist auch die Gruppe von Krügen (Abb. 4: 1–5). Viele Gefäße sind mit einem Stempel versehen. Auf der Devíner Keramik konnte man bisher 34 Typen von Stempeln feststellen, doch man kann annehmen, dass deren Variabilität in der Zukunft noch größer wird (Abb. 3).

An der Wende des 14.–15. Jahrhunderts beginnen in den Innerräumen von Stadthäusern, Klöstern, Burgen und Herrensitzen die Kachelöfen aufzutauchen, welche die steinernen offenen Kamine ersetzt haben. In der Burg Devín wurden sie erst im Zusammenhang mit der massiven Bautätigkeit errichtet, die hier die Herren von Gara realisierten.

Man fand hier Schlüsselkacheln erzeugt auf einer Drehscheibe (Abb. 2: 1–5), Blattkacheln hergestellt mit Hilfe von Formen, Kranzkacheln, Gesimskacheln (Abb. 5: 7, 8; 6: 6) sowie Eckkacheln. Wesentlich reicher und einheitlicher erscheint die Sammlung von jüngeren Blattkacheln, versehen mit einem grünen Überzug. Ihre Verzierung besteht vor allem aus pflanzlichen Motiven – Rosetten, Palmetten, Ranken, in manchen Fällen wird das pflanzliche Ornament mit dem geometrischen wechselweise angebracht (Abb. 5: 6). Das einzige erhaltene Stück mit Figurszene ist dasjenige mit der Gestalt vom Hl. Georg auf einem Pferd, der mit einer Lanze in der Hand den Drachen tötet (Abb. 5: 6). Zu den Sonderfunden gehört ein Kachelfragment mit der Gestalt von Jesus Kristus. Die Fundkollektion enthält auch technische Keramik, die in Devín durch die Tiegel repräsentiert wird.